

Секція 1. ОБЛІК І ФІНАНСИ

УДК 658.15-0.44.3

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

О.О. Горошанська

Ураховуючи особливості діяльності торговельних підприємств, а також економічну, екологічну та соціальну складові їх сталого розвитку, запропоновано систему показників його оцінки. Розроблену систему показників використано для оцінки ефективності фінансового механізму сталого розвитку підприємства. Науково-практична цінність дослідження полягає в удосконаленні методичного підходу до оцінки ефективності фінансового механізму сталого розвитку підприємств на підставі використання інтегрального підходу.

***Ключові слова:** сталий розвиток, фінансовий механізм, підприємство торгівлі.*

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ФИНАНСОВОГО МЕХАНИЗМА УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ТОРГОВЛИ

Е.А. Горошанская

Учитывая особенности деятельности торговых предприятий, а также экономическую, экологическую и социальную составляющие их устойчивого развития, предложена система показателей его оценки. Разработанная система показателей стала основой для оценки эффективности финансового механизма устойчивого развития предприятия. Научно-практическая ценность исследования заключается в усовершенствовании методического подхода к оценке эффективности финансового механизма устойчивого развития предприятий на основе использования интегрального подхода.

***Ключевые слова:** устойчивое развитие, финансовый механизм, предприятие торговли.*

ASSESSMENT OF THE EFFICIENCY OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TRADE ENTERPRISES' FINANCIAL MECHANISM

E. Goroshanskaya

Sustainable development of the country should be based on the sustainable development of economic players. Timely assessment of the developed financial mechanism effectiveness provides domestic enterprises with ample opportunities for ensuring their sustainable development.

The system of indices for assessing the sustainable development of trade enterprises, which takes into account the economic, ecological and social components of development, as well as features of the functioning of economic entities, is presented in the research paper. Indices which characterize the volume, costs and financial results of the activities, the resources' use efficiency and financial status are used for assessment the economic component of sustainable development of trade enterprises. The social component of sustainable development of trade enterprises is proposed to be assessed on the base of indices which characterize social development and social investments. The assessment of the ecological component of sustainable development of trade enterprises is carried out according to indices which characterize the effect of managerial decisions on providing the state of the environment at the maximum possible level which exists to date for future generations. The scientific and practical importance of the research is improving the methodological approach to assessing the effectiveness of the financial mechanism of enterprises' sustainable development on the base of the integral approach use. It is proposed to determine the local and integral development indices which take into account the actual and desired trends of the development components indices changing for comprehensive assessment of the financial mechanism effectiveness of enterprise's sustainable development.

Keywords: *sustainable development, financial mechanism, trade enterprises.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сталому розвитку підприємства сприяє ефективно розроблений фінансовий механізм, який включає інструменти та методи управління фінансами. Використовуючи різні елементи фінансового механізму, господарюючі суб'єкти впливають на реалізацію різних цілей фінансової політики, вирішення стратегічних і тактичних завдань.

Сучасний стан економіки України свідчить про неможливість більшості вітчизняних підприємств забезпечити свій сталий розвиток. Обмеженість фінансових можливостей підприємств є наслідком впливу як об'єктивних чинників, так і прийнятих управлінських рішень. За цих обставин усе більшої актуальності набуває розробка ефективного механізму сталого розвитку підприємства та його оцінка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти сталого розвитку країни досліджували у своїх роботах Ю.І. Паршин, Т.В. Кожухова, Н.М. Андреева, В.Ю. Худoley та ін. Питання підвищення ефективності територіальної одиниці та забезпечення її сталого розвитку розглядали М.С. Філяк, Б.М. Андрушків, І.М. Вахович, О.В. Прокопенко та ін.

Проблеми оцінки сталого розвитку господарюючих суб'єктів стали предметом пильної уваги таких науковців, як О.В. Посилкіна, Ю.С. Братішко, К.С. Світлична [1], Л.М. Мельник [2], О.М. Семенюк [3], С.М. Телешевська [4], Ю.М. Лопатинський, С.І. Тодорюк [5], О.О. Нестеренко [6], В.Н. Никончук. Результатом їх наукових досліджень стала розробка методичних підходів до оцінювання сталого розвитку промислових [2–4], фармацевтичних [1] та аграрних підприємств [5]. Зокрема, Л.М. Мельник, спираючись на розроблену структурну послідовність процесу оцінювання, пропонує визначати рівень досягнення сталого розвитку промислового підприємства з урахуванням виділених груп бізнес-процесів, вагомість яких оцінюється експертним методом [2]. Авторами [1, с. 44] розроблено шкалу якісної оцінки рівня розвитку фармацевтичного підприємства, яка враховує показник сталого соціально-економічного розвитку та коефіцієнт синергізму, який відображає його збалансованість. С.М. Телешевською запропоновано підхід до оцінки сталого розвитку підприємства, в основі якого лежить чотирифакторна модель, яка дозволяє представити сталий розвиток промислового підприємства як багатокомпонентне явище у вигляді сукупності чинників сталого розвитку та показників, що їх формують [4, с. 80]. Отже, існуючі наукові розробки з оцінювання сталого розвитку підприємств характеризуються глибиною дослідження, проте залишається невирішеним питання оцінювання ефективності фінансового механізму забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання, зокрема підприємств торгівлі.

Метою статті є розробка методичного підходу до оцінювання ефективності фінансового механізму підприємств торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сталий розвиток підприємства можна розглядати як процес постійних змін, при якому використання ресурсів та їх якість, напрями інвестицій та інновацій, інституційні зміни узгоджені один з одним та спрямовані на підвищення потенціалу підприємства, досягнення його стратегічних цілей.

Ознаками сталого розвитку підприємства є:

1) фінансова стабільність і позитивна динаміка прибутковості, збільшення ринкової частки;

2) ефективне використання ресурсів, політика ресурсозбереження;

3) здатність протидіяти негативним чинникам внутрішнього і зовнішнього середовища, розвиток відповідно до наміченої стратегії;

4) соціальна захищеність персоналу, створення сприятливих умов для праці, компетентність персоналу;

5) перманентна інноваційна діяльність, використання досягнень НТП для збільшення ефективності діяльності;

6) реалізація соціальних проектів, підтримка сталих зв'язків з усіма стейкхолдерами підприємства, позитивна оцінка методів і етики діяльності підприємства суспільством;

7) застосування технологій, які чинять мінімальний шкідливий вплив на навколишнє середовище або не чинять його взагалі [7, с. 18].

Зважаючи на ознаки та складові сталого розвитку, його всебічну оцінку пропонується здійснювати за розширеним набором показників. Аналітичний інструментарій оцінки економічної, екологічної та соціальної складових сталого розвитку має враховувати особливості функціонування підприємств, а також відрізнятися від показників макро- та мезорівня.

Для оцінки економічної складової сталого розвитку підприємств торгівлі можуть бути використані як абсолютні, так і відносні показники, які можна об'єднати в кілька груп:

1) показники обсягу діяльності (виручка від реалізації товарів, кількість асортиментних позицій);

2) показники (продуктивність праці, капіталовіддача, оборотність оборотних активів, оборотність товарних запасів, оборотність дебіторської заборгованості);

3) показники витрат і фінансових результатів підприємства (рівень адміністративних витрат, рівень витрат на збут, чистий прибуток, рентабельність продажів, рентабельність активів (капіталу), рентабельність власного капіталу);

4) показники фінансового стану (коефіцієнт автономії, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами, коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності).

Соціальну складову сталого розвитку підприємств торгівлі пропонується оцінювати на підставі показників, які характеризують соціальний розвиток та соціальні інвестиції. Серед них: 1) середньомісячна заробітна плата; 2) коефіцієнт сталості кадрів; 3) коефіцієнт плинності кадрів; 4) рівень кваліфікації кадрів; 5) кількість працівників, які пройшли навчання та стажування;

6) кількість освітніх проєктів; 7) частка виручки від реалізації соціально шкідливих товарів (алкогольні напої, тютюнові вироби, вживання яких має серйозні соціальні наслідки, пов'язані з погіршенням здоров'я, генофонду нації, морально-психологічного клімату, криміногенної ситуації); 8) кількість скарг покупців на невідповідність якості реалізованих товарів загальноприйнятим стандартам; 9) сума штрафів, сплачених за порушення умов КЗоТ; 10) витрати на благодійність.

Оцінити екологічну складову сталого розвитку підприємств торгівлі допоможуть показники, які відбивають вплив управлінських рішень на збереження стану екології, навколишнього середовища на максимумально можливому рівні, який існує на сьогодні, для майбутніх поколінь: 1) питома вага витрат на оплату електроенергії; 2) питома вага витрат на екологічну безпеку; 3) рівень транспортно-заготівельних витрат; 4) питома вага витрат на придбання екологічно чистої упаковки товарів.

Наведений перелік показників містить як показники, зростання яких оцінюється позитивно і свідчить про розвиток підприємства, так і показники, позитивна динаміка яких є підтвердженням зниження потенціалу підприємства. Більшість із запропонованих показників, зокрема показники оцінки економічної складової сталого розвитку, визначаються за даними фінансової звітності підприємства, проте є й такі, які спираються на дані спеціально організованих спостережень.

Запропонована система показників може бути використана для оцінювання ефективності фінансового механізму сталого розвитку підприємства, тобто міри досягнення очікуваного результату від цілеспрямованого вибору фінансових методів, інструментів і важелів. Ураховуючи фактичну динаміку та бажаний напрям зміни показників, для комплексної оцінки ефективності фінансового механізму сталого розвитку підприємства пропонується визначити локальні (I_{pj}) та інтегральний (I_p) показники розвитку:

$$I_{pj} = \frac{m_j}{n_j}, \quad (1)$$

де m_j – кількість показників, які характеризують j -ту складову сталого розвитку підприємств торгівлі й за якими фактична зміна показника збігається з бажаним напрямом зміни; n_j – загальна кількість показників, які характеризують j -ту складову сталого розвитку підприємств торгівлі.

$$I_p = \sum d_j I_{p_j}, \quad (2)$$

де d_j – частка показників, якими характеризується j -та складова сталого розвитку підприємства, у загальній кількості показників.

Для оцінювання міри досягнення бажаного результату пропонується використання вербально-числової шкали Харрінгтона, яка має назву «Функція бажаності Харрінгтона» (табл. 1).

Таблиця 1

Стандартні значення за шкалою значущості Харрінгтона [2, с. 139]

Кількісні відмітки на шкалі бажаності	Інтервали значень функції бажаності
1,00 – 0,80	Дуже добре
Менше 0,80 – 0,63	Добре
Менше 0,63 – 0,37	Задовільно
Менше 0,37 – 0,20	Погано
Менше 0,20 – 0,00	Дуже погано

Запропонований підхід до визначення інтегрального показника сталого підприємства апробовано за даними ТОВ «Сузір'я» (табл. 2).

Таблиця 2

Вихідні дані для визначення інтегрального показника сталого розвитку ТОВ «Сузір'я»

Складова	Кількість показників сталого розвитку, фактична зміна яких збігається з бажаним напрямом зміни	Загальна кількість показників	Локальний показник оцінки сталого розвитку підприємства
Економічна	13	19	0,68
Соціальна	5	10	0,50
Екологічна	2	4	0,50

Отже, інтегральний показник сталого розвитку ТОВ «Сузір'я» становить 0,61, що відповідно до шкали Харрінгтона свідчить про задовільний рівень сталого розвитку та ефективності фінансового механізму, який його забезпечує. Для цього рівня характерною є наявність як позитивних змін у діяльності підприємства, так і невикористаних можливостей і резервів. Серед локальних показників

найбільшу величину має показник, що характеризує економічну складову сталого розвитку. Рівень соціальної та екологічної складових сталого розвитку досліджуваного підприємства торгівлі оцінюється як задовільний, оскільки частка показників, зміна яких збігається з бажаним напрямом зміни, становить лише 50%. Такий результат є наслідком належної уваги керівництва цього підприємства до питань фінансового забезпечення та підвищення результативності діяльності, при цьому питання соціального розвитку підприємства та збереження стану навколишнього середовища залишилися поза увагою.

Висновки. Отже, запропонований методичний підхід до оцінювання ефективності фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі дозволить оцінити перспективи та скорегувати параметри стратегії їх розвитку. До його переваг можна віднести такі: високий рівень гнучкості, який виявляється в здатності враховувати під час розрахунку інтегрального показника умови й особливості функціонування конкретного підприємства; можливість проведення комплексної оцінки сталого розвитку підприємства; можливість оцінити вплив кожної складової сталого розвитку та його загальний рівень. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою методичного підходу до оцінювання впливу зовнішнього середовища на рівень сталого розвитку підприємств торгівлі.

Список джерел інформації / References

1. Посилкіна О. В. Діагностика сталого соціально-економічного розвитку фармацевтичних підприємств / О. В. Посилкіна, Ю. С. Братішко, К. С. Світлична // Управління, економіка та забезпечення якості в фармацевції. – 2015. – № 3. – С. 44–50.

Posilkina, O., Bratishko, Yu., Svetlichnaya, K. (2015), “Diagnostics of sustainable social and economic development of pharmaceutical enterprises” [“Diagnosty`ka stalogo social`no-ekonomichnogo rozvy`tku farmacevty`chny`h pidpry`yemstv”], *Management, economics and provision of quality in pharmacy*, No. 3, pp. 44-50.

2. Мельник Л. М. Розроблення системно-інтегрованого методичного підходу до оцінювання рівня досягнення сталого розвитку промислових підприємств на основі бізнес-індикаторів / Л. М. Мельник // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2017. – Т. 22, вип. 11. – С. 136–141.

Melnyk, L. (2017), “Development of the system-integrated evaluation method of the achievement level of the sustainable development of industrial enterprises based on business indicators” [“Rozroblennya sy`stemno-integrovanogo metody`chnogo pidhodu do ocinyuvannya rivnya dosyagnennya stalogo rozvy`tku promy`slovy`h pidpry`yemstv na osnovi biznes-indy`katoriv”], *Odessa National University Herald. Economy*, Vol. 22, Iss. 11 (2), pp. 136-141.

3. Семенюк О. М. Алгоритм комплексної оцінки рівня сталого розвитку підприємства / О. М. Семенюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2013. – № 6, т. 2. – С. 186–189.

Semenyuk, O. (2013), "Algorithm of the complex assessment of the sustainable development of the enterprise" [Algorytm kompleksnoyi ocinky` rivnya stalogo rozvytku pidpry'emstva"], *Herald of Khmelnytskyi national university. Economics Sciences*, No. 6, vol. 2, pp. 186-189.

4. Телешевська С. М. Комплексна методика оцінки рівня сталого розвитку підприємств / С. М. Телешевська // Молодий вчений. – 2015. – № 6 (2). – С. 78–81.

Teleshevska, S. (2015), "Complex technique of assessment of the level of sustainable development of enterprise" ["Kompleksna metody`ka ocinky` rivnya stalogo rozvytku pidpry'emstv"], *Young Scientist*, No. 6(2), pp. 78-81.

5. Лопатинський Ю. М. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств : монографія / Ю. М. Лопатинський, С. І. Тодорюк. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. – 220 с.

Lopatynskiy, Y., Todoriuk, S. (2015), *Determinants of sustainable development of agrarian enterprises* [Determinanty` stalogo rozvytku agrary`h pidpry'emstv], CHNU, Chernivtsi, 220 p.

6. Нестеренко О. О. Індикатори оцінки рівня сталого розвитку та їх вплив на показники інтегрованої звітності / О. О. Нестеренко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2017. – Вип. 15 (2). – С. 44–50.

Nesterenko, O. (2017), "Sedimentary development evaluation indicators and their effect on integrated reporting indicators" ["Indy`katory` ocinky` rivnya stalogo rozvytku ta yih vply`v na pokazny`ky` integrovanoyi zvitnosti"], *Scientific Bulletin of the Uzhgorod National University. International economic relations and the world economy*, Iss. 15(2), pp. 44-50.

7. Кузьміна О. С. Аналіз підходів до трактування поняття «сталий розвиток підприємства» / О. С. Кузьміна // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2015. – № 5 (1). – С. 13–21.

Kuzmina, O. (2015), "The analysis of the approaches to the interpretation of the concept of 'sustainable development of the enterprise'" ["Analiz pidkhodiv do traktuvannya ponyattya «staly`j rozvytok pidpry'emstva»"], *Herald of Khmelnytskyi national university. Economics Sciences*, No. 5(1), pp. 13-21.

Горошанська Олена Олександрівна, канд. екон. наук, доц., кафедра фінансів, аналізу та страхування, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-07; e-mail: artvladlit3010@gmail.com.

Горошанская Елена Александровна, канд. екон. наук, доц., кафедра финансов, анализа и страхования, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)349-45-07; e-mail: artvladlit3010@gmail.com.

Goroshanskaya Elena, PhD in Economics, Associate Professor, Department of Finance, Analysis and Insurance, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-43; e-mail: artvladlit3010@gmail.com.

DOI: 10.5281/zenodo.3253654